

ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИ РАД С ДЕЦОМ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА С ПРОБЛЕМИМА ДИСЛЕКСИЈЕ

Резиме: Дислексија је поремећај у читању. Препознаје се смањеном могућношћу детета да повеже текст и његово значење, да поређа слова и речи у реченици и смисаоно значење. У раду аутор указује на симптоме и препознавање овог проблема у фази учења читања код деце предшколског узраста. Полазећи од чињенице да осим теоријског, рад и има и практични смисао и значење, аутор у раду приказује ПД–диференцијал за идентификацију симптома дислексije и КД–концепт за васпитно–образовни рад васпитача са децом предшколског узраста са симптомима дислексije.

Кључне речи: васпитно–образовни рад, инклузија у васпитању, инклузија у образовању, поремећаји у читању, дислексија.

Увод

Задаци васпитно–образовног рада у данашњем децјем вртићу су бројни. Од децјег вртића и васпитач се очекује да допринесу да дете усвоји и развије све своје физичке, интелектуалне, моралне, радне, естетске и пре свега људске потенцијале и вредности. Поред поменутих, од децјег вртића и васпитача се очекује и да код све деце препознају ране знакове који указују да се неко дете или више њих, могу развити у ствараоце у одређеној области. Задатак је и да код деце препознају симптоме који указују на неку од сметњи у развоју или препреку у учењу и васпитању. Све то је од значаја за развој и напредовање натпросечне деце или за правовремену интервенцију у циљу превазилажења или ублажавања негативних ефеката уочене сметње у развоју или препреке у учењу и васпитању деце. Зато се и период предшколског узраста назива периодом раног старта.

Инклузивни васпитно–образовни рад у децјем вртићу подразумева укључивање све деце у редовне васпитне групе (деце масовне популације, деце са сметњама у развоју и препрекама у учењу и васпитању и изнад просечне деце). Сва ова деца су деца с посебним васпитним потребама. Са њима у децјем вртићу нема ко други да ради осим њихових васпитача, без обзира што васпитачи сматрају да су недовољно компетентни за васпитно–

образовни рад у инклузивном децјем вртићу. Овакав погрешан приступ једног броја васпитача би се морао превазићи.

У инклузивном децјем вртићу васпитачи уместо проблема када је рад с децом са сметњама у развоју и препрекама у учењу и васпитању, требају видети своју шансу за напретком и успехом у раду. Да би у свему томе успели, потребно је да буду свестрани и савршени и да се стално стручно усавшавају.

Карактеристике дислексије

Дислексија представља поремећај деце у читању. Карактерише се по томе што дете при читању речи, додаје у прочитаној речи слова из наредне речи, изоставља слова из речи, неправилно сриче, што отежава успешно савладавање читања (van Viersen et al., 2016; Tamboer et al., 2016; Moll et al., 2013). Деца с проблемима дислексије нормално чују и разумеју речи, али их погрешно читају. То се нарочито односи на сличне речи, које често замењују. Односи се и на суседне бројеве које често замењује, као на пример уместо 67, чита 76 (Papagiannopoulou & Lagopoulos, 2017; Nelson & Hourigan, 2016). Деца с проблемима дислексије даље не могу при читању да прате текст који читају, при чему често прескачу редове и недовољно или не разумеју прочитани текст.

Поремећај деце у читању је у прошлости углавном био карактеристичан за млађи школски узраст. То је био период почетног читања. Уколико би се поменути проблем открио тек на млађем школском узрасту, то би могло представљати проблем. Данашња деца још у предшколском периоду науче да читају и пишу. Зато се и овај период раног старта (Миленовић, 2017), са млађег школског узраста, помера на предшколски период. Све то је од значаја за правовремену интервенцију у циљу превазилажења проблема деце с дислексијом или ублажавању њихових негативних ефеката.

Идентификација симптома дислексије

Функције васпитача у инклузивном децјем вртићу су бројне. Једна од њих је дијагностичка функција (Миленовић, 2013). Ова функција се не би смела погрешно разумети. Васпитач није дијагностичар у правом смислу речи, зато што није компетентан да доноси закључке о одређеним сметњама деце. Улога васпитача је у идентификацији симптома који указују на одређену сметњу у развоју деце.

Након тога васпитач заједно са стручним сарадницима и руководством децјег вртића, утиче на родитеље да прихвате и дете одведу лекару специјалисти, који ће у специјалистичкој ординацији утврдити дијагнозу, прописати терапију и дати препоруке за васпитно-образовни и рехабилитацијски третман. За идентификацију симптома деце с проблемима дислексије користе се различити инструменти. У раду ће бити приказан *Семантички диференција ПД* за препознавање симптома дислексије Ненада Сузића (2008). Поменути семантички диференцијал је првенствено намењен препознавању симптома дислексије код ученика млађег школског узраста. У

овом раду биће приказан сличан диференција, који је прилагођен потребама рада васпитача у дечјем вртићу.

Семантички диференцијал ПД за препознавање симптома дислекције

Читање деце без проблема с дислексијом	N	Читање деце с поремећајем читања
Дете распознаје слова.	1, 2, 3	Не распознаје и меша слова.
Без проблема повезује слова у слоге.	1, 2, 3	Тешко повезује слова.
При читању не прескаче слова.	1, 2, 3	Прескаче речи при читању.
Без већих проблема чита и сложеније речи.	1, 2, 3	Не може да чита сложене речи.
Ретко понавља речи при читању.	1, 2, 3	Понавља речи при читању.
Чита без већих прекида.	1, 2, 3	Често чита са дужим прекидима.
Правилно изговара слова.	1, 2, 3	Неправилно изговара и замењује гласове.
Правилно иговара самогласнике.	1, 2, 3	Мења вокал вокалом.
Нормално изговара редослед слова и бројева.	1, 2, 3	Мења редослед слова и бројева.
Чита у оквиру свог узраста.	1, 2, 3	У читању заостаје за својим узрастом.
Нормално прати редове при читању.	1, 2, 3	Прескаче редове при читању.
Прати значење речи и реченица у тексту.	1, 2, 3	Тешко прати значење речи и реченица.
Према свом узрасту следи текст у целини.	1, 2, 3	Не следи текст у целини према узрасту.
Акцентује при читању.	1, 2, 3	Грешу у акцентовању.
Разуме прочитано.	1, 2, 3	Недовољно и/или не разуме прочитано.

Поступак идентификације симптома деце с поремећајем у читању подразумева деловање васпитача у два корака. У првом кораку се врши праћење детета за које се сумња да има поремећај у читању. При том је од значаја да се утврди у којој мери дете не постиже одговарајуће васпитно-образовне резултате у односу на осталу децу из васпитне групе.

Након тога васпитач попуњава семантички диференцијал. У зависности од читања детета које има у односу на дете које нема проблеме с читањем и степена уочене разлике, заокружује се један од броје 1, 2, или 3. На крају се рачуна скор и ако његова вредност износи 30 или више (у изузетним случајевима и од 25), то је јасан показатељ да такво дете треба одвести лекару специјалисти.

Васпитно-образовни рад с децом с проблемима у читању

Васпитно-образовни рад с децом с проблемима у читању подразумева васпитно деловање васпитача у два корака. У првом кораку васпитач на основу показатеља при идентификацији деце с проблемима с читању, најпре утврђује у којој мери поменути проблем утиче на његово несметано укључивање у реализацији усмерених васпитно-образовних активности. Или прецизније, шта је то што дете може, а шта не може да уради. Полазећи од тога, васпитач прилагођава методе и средства рада са децом и свој стил рада, који је у инклузивном децем вртићу увек прилагодљив потребама и могућностима деце или групе деце, у зависности од сметњи у развоју и проблема у васпитању и учешћу у децем вртићу. Након тога се детаљно разрађује програм рада, при чему се нарочито води рачуна да се код детета стално развија његово самопоуздање при читању. У овом раду биће приказан *КД – концепт* за кориговање сметњи у читању прилагођен васпитно-образовном деловању према деци предшколског узраста, који је разрадио Ненад Сузић у студији *Увод у инклузију* (2008). Поменути концепт заправо представља листу активности које васпитач треба да реализује с дететом или децом са сметњама у читању.

КД – концепт

Предвиђена активност	Активност
Предвиђање компензаторских активности које што мање зависе од читања.	
У тексту који се користи у активностима деце истаћи кључне речи или гласове са посебним бојама или величином.	
Припремање говорних вежби које ће помоћи детету да ублажи негативне ефекте или потпуно превазиђе проблем дислексије.	
Припремање остале деце да подрже дете с проблемима дислексије.	
Организовати активности у којима ће дете моћи да прати свој напредак.	
У реализацији сценских уметности обезбедити улогу за дете коју ће несметано одиграти.	
Стална евиденција активности и напретка детета.	
Обезбеђивање социјалне подршке и промоције детета.	
Вредновање рада детета прилагодити његовим могућностима.	
Анализа ефеката рада и предвиђање вишег циклуса.	

Уочљиво је да је десна колона приложеног концепта празна. Намерно није дат предлог активности, јер се сматра да би то било погрешно. За васпитно-образовни рад с децом са сметњама у читању, као уосталом и за остале сметње у развоју и препреке у васпитању и учешћу деце у децим

вртићима не постоје шаблони рада, већ само смернице васпитачима које ће им помоћи да буду испешно реализују инклузивни васпитно-образовни рад у децјем вртићу.

Колико ће у свему томе и успети, зависи од њихове воље, умешности у раду и пре свега њиховог знања и способности. Зато се од васпитача и очекује да се стално стручно усавшава. При том се нарочито мисли на њихово методолошко оспособљавање и методичку обуку за рад с децом са сметњама у развоју и проблемима у васпитању и учењу у децјем вртићу.

Закључак

Дислексија подразумева поремећај деце у читању. Јавља се у више форми и нивоа, што отежава њену идентификацију. Зато се и не може са сигурношћу рећи који су симптоми деце јасан знак да се ради о дислексије. Полазећи од тога, у раду је указано на најчешће карактеристике читања које указују на проблеме деце с дислексијом. Даље је указано да без обзира што је читање првенствено карактеристично за млађи школски узраст, да је ипак предшколски узраст период раног старта на коме је потребно правовремено идентификовати све симптоме, који указују на одређену сметњу деце у развоју. То се односи и на дислексију од чије правовремене идентификације зависи каснији успешан здравствени и педагошки третман.

Инклузивни васпитно-образовни рад с децом с поремећајем читања у инклузивном децјем вртићу је отежан. То истовремено и не значи да је он и немогућ. Да би био успешан у раду с децом с поремећајем читања, васпитач мора да буде професионално оспособљен за идентификацију симптома код деце с поремећајем читања. Потребно је да буде оспособљен и за васпитно деловање и педагошки третман деце код којих је утврђена дислексија. Да би у томе били и успешни, васпитачи треба стално да се професионално усавшавају за инклузивно васпитно-образовно деловање у децјем вртићу.

У раду се расправљало о карактеристика дислексије. Расправљало се и о поступку идентификације и васпитно-образовног рада с децом с поремећајем читања. У циљу ефикаснијег рада васпитача, у раду је најпре представљен Семантички диференцијал ПД за препознавање симптома дислексије и објашњен поступак идентификације.

Након тога је представљен и КД концепт за васпитно-образовни рад с децом с поремећајем читања. Поменути примери значајно могу допринети ефикаснијем раду васпитача с децом с проблемима дислекције уколико приказани семантички диференцијал и листу активности буду користили у свом раду.

Литература

- Van Viersen, S., Kroesbergen, E., Slot, E. & de Bree, E. (2016). High Reading Skills Mask Dyslexia in Gifted Children. *Journal of Learning Disabilities*, 49(2), 189-199.
- Илић, М. (2010). *Инклузивна настава*. Универзитет у Источном Сарајеву Филозофски факултет на Палама.
- Moll, K., Loff, A. & Snowling, M. (2013). Cognitive Endophenotypes of Dyslexia. *Scientific Studies of Reading*, 17(6), 385-397.
- Миленовић, А. (2017). *Разредна настава – иновативни дидактичко-методички модели*. Београд: Задужбина Андрејевић.
- Миленовић, Ж. (2013). *Наставник у инклузивној настави*. Београд: Задужбина Андрејевић.
- Nelson, K. & Hourigan, R. (2016). A Comparative Case Study of Learning Strategies and Recommendations of Five Professional Musicians with Dyslexia. *Update: Applications of Research in Music Education*, 35(1), 54-65.
- Papagiannopoulou, E. & Lagopoulos, J. (2017). P300 Event-Related Potentials in Children with Dyslexia. *Annals of Dyslexia*, 67(1), 99-108.
- Сузић, Н. (2008). *Увод у инклузију*. Бањалука: ХБС.
- Tamboer, P., Vorst, H. & Oort, F. (2016). Five Describing Factors of Dyslexia. *Journal of Learning Disabilities*, 49(5), 466-483.

Živorad Milenović

GENERAL EDUCATIONAL WORK WITH CHILDREN OF PRESCHOOL AGE WITH THE PROBLEM OF DYSLEXIA

Summary: Dyslexia is a disorder in reading. Identified decreased ability of the child to link the text and its meaning to sort the letters and words in a sentence and meaningful significance. The author points to the symptoms and recognition of this problem in the stage of learning to read in preschool children. Starting from the fact that in addition to teorijskog, work, and has a practical purpose and meaning, the author of the work shows PD-differential to identify the symptoms of dyslexia and KD-concept for general educational teachers work with preschool children with symptoms of dyslexia.

Key words: general educational work, inclusion in education, inclusion in education, disorders in reading, dyslexia